

«Всі мови – цвіт душі, корона, доля, дух і честь народів...»

(Підсумки роботи Міжнародного конгресу «Українська мова вчора, сьогодні, завтра в Україні і світі»)

20-21 жовтня 2005 року в Києві відбувся Міжнародний конгрес «Українська мова вчора, сьогодні, завтра в Україні і світі» за ініціативою Науково-дослідного інституту українознавства Міністерства освіти і науки України під патронатом Президента України Віктора Ющенка. На конгресі обговорювалися питання місця й ролі української мови в осмисленні націєтворчих та загальнодержавних процесів, актуалізувався мово-українознавчий підхід до вирішення освітянських завдань, на основі даних соціолінгвістичного моніторингу з'ясовувалися шляхи подолання існуючих мовних суперечностей в Україні та в українській діаспорі, виконання статті Конституції про статус української мови.

Відкриття Міжнародного конгресу привітав Президент України Віктор Ющенко та Голова Верховної Ради Володимир Литвин. Освятив усіх присутніх Патріарх Київський і всієї України-Русі Філарет. На Пленарному засіданні були заслухані проблемні доповіді Міністра освіти і науки С.М. Ніколаєнка про стан і перспективи розвитку державної мови, першого заступника Міністра освіти і науки Б.М. Жебровського, голови оргкомітету – академіка П.П. Кононенка, народних депутатів Г.Й. Удовенка та Г.Г. Філіпчука, відомих філологів, професорів С.Я. Єрмоленко, О.І. Чередниченка, П.М. Мовчана, доктора філософії А.М. Колодного, численних закордонних гостей: М. Кепінської-Якобсен (Копенгаген), доктора М.Д. Пришляка (Рим), М.І.Сирника (Польща), В.І.Оксьон (Санкт-Петербург) та інших.

Напередодні Науково-дослідний інститут українознавства запровадив програму моніторингу стану функціонування української мови в усіх сферах життя суспільства: в сім'ї, в дошкільних, загальноосвітніх та вищих навчальних закладах, у системі науки, культури, у сфері міністерств внутрішніх справ, оборони, юстиції, у системі державного управління, в засобах масової інформації та сфері інформаційних технологій, у закордонних центрах проживання етнічних українців. Для здійснення програми був створений Всеукраїнський оргкомітет та регіональні групи, до складу яких увійшли науковці, педагоги, працівники державних органів управління, громадських організацій, творчих спілок.

Директор Науково-дослідного інституту українознавства академік Петро Кононенко наголосив, що конгрес «Українська мова вчора, сьогодні, завтра в Україні і світі» має орієнтуватися на дослідження реальних і чесних відомостей про стан мови в сім'ї, у школах різного типу, в університетах, аж до того, як говорять міністри, депутати, ректори: «...колись треба перейти на

реальну мову. Агітують три-чотири години триста чоловік, а вийшли на вулицю – переходять на іншу мову. У Львові не так уже й гарно, а в Києві, Донецьку не так уже й погано. Ми маємо простежити біопсихіку і політичну психіку як науковці, педагоги, громадяни, адже мова – ядро душі...».

Зважаючи на те, що культивовані школою, театром, часописами, документами, телебаченням ідеальні мовні форми під впливом жаргонізованих не завжди виграють, адже стихійний носій мови замість підшукування потрібних словоформ користується активними в сучасному молодіжному узусі російськими словами, сталими мовними зворотами, слід плекати стандарт мови як беззастережний орієнтир оборонної мовної політики. Фахівці НДІУ прагнули об'єктивувати масив «інформації сприймання», у чесній оцінці застерегти мову й мовців від жонгливання заідеологізованими штампами про «вишневистість», декоративність, але не гнучкість мови.

Вивчення реального стану функціонування української мови у різних суспільних сферах спрямоване на вирішення практичних завдань розширення соціальної бази української мови і повернення їй функціональної повноти.

На думку професора Світлани Єрмоленко, для того, щоб виявити зміни в оцінці сучасної мовної ситуації, маємо *безпосередньо* спостерігати за роботою державних установ, інформаційним простором (книгодрукування, реклама, радіо і телебачення), станом мовної практики в дошкільних закладах, вищих навчальних закладах, мовною практикою в Інтернеті, статусом українознавчих кафедр і культурно-освітніх центрів за кордоном (у діаспорі).

Науковці НДІУ застосували анкетування з метою вивчення реального сучасного стану української мови. Було розіслано кілька десятків тисяч анкет представникам різних соціальних сфер України. Анкетуванням із питань функціонування української мови були охоплені представники української діаспори в Австралії, Аргентині, Великобританії, Вірменії, Грузії, Естонії, Ізраїлі, Казахстані, Канаді, Латвії, Литві, Молдові, Німеччині, Польщі, Росії, Словаччині, США, Франції, Румунії, Угорщині. Паралельно опитування відбувалися в Інтернеті на сайті Кримської філії НДІУ під назвою «Українська мова у моєму житті», де респонденти мали змогу засвідчити власну мовну позицію в одній із 12 анонімних анкет.

Як засвідчили результати дослідження, сучасна мовна ситуація в Україні характеризується неоднорівністю. З одного боку, наявна чітко окреслена тенденція розширення функціонального тла української мови, з другого боку, яскраво простежується тенденція розмивання цього процесу, утвердження ідеї про незначущість мовних проблем як таких і прагнення утвердити в суспільстві думку про вторинність утвердження пріоритетності української мови у визначальних державних інституціях, закладах науки, освіти, культури, не кажучи вже про бізнес, торгівлю, фінансову та бухгалтерську справу, виробництво, інформаційну сферу.

Головна мета проведення конгресу – дослідження сучасного стану української мови та привернення уваги суспільства й влади до шляхів і засобів утвердження української мови як державної на засадах Конституції України в усіх сферах життя нашого суспільства була досягнута. Це підтверджено й роботою секцій, які працювали у другий день роботи Міжнародного конгресу: «Українська мова в самопізнанні й самотворенні народу»; «Мова як чинник національної самоідентифікації українців»; «Мовна політика. Державні механізми утвердження мови»; «Мовно-освітні орієнтири суспільства. Мова сучасної науки: українознавчі виміри»; «Українська мова в розбудові національної культури»; «Історія мови – відображення долі народу»; «Мова в українській діаспорі»; «Українська мова в засобах масової інформації» та інші. На них були присутні й виступали з власними напрацюваннями понад 200 доповідачів: академіки, професори, політики, громадські діячі, педагоги, дипломати, митці з 23 країн світу.

На заключному Пленарному засіданні виступили з доповідями: академік, Президент Академії наук Вищої школи України М.І. Дробнохот, голова Всеукраїнського педагогічного товариства ім. Г. Ващенко А.Г. Погрібний, доктор історичних наук, професор Я.С. Калакура, доктор філологічних наук, професор, завідувач кафедри української мови філологічного факультету Харківського національного університету ім. В.Н. Каразіна В.С. Калашник, доктор історичних наук, професор, завідувач відділу в Інституті політичних і етносоціальних досліджень НАН України В.Ф. Солдатенко, професор Національної музичної академії України імені П.І.Чайковського, народний артист України, лауреат Державної премії України імені Тараса Шевченка А.Ю. Мокренко та інші відомі науковці. Підвів підсумки роботи Міжнародного конгресу академік Петро Кононенко.

Учасники конгресу, обговоривши проблему «Українська мова вчора, сьогодні, завтра в Україні і світі», дійшли висновку, що на нинішньому етапі українська мова переживає нелегкий період становлення і в статусі державної, і як мови міжетнічного спілкування громадян України. Процеси розширення сфер вжитку української мови йдуть паралельно з посиленням вживання іноземних лексичних запозичень та російськомовної експансії, особливо у сфері комунікацій, засобах масової інформації, книгодрукуванні, шоу-бізнесі, рекламі, Інтернеті та ін. Учасники конгресу глибоко переконані, що утвердження української мови в усіх сферах суспільного і державного життя – це неодмінна умова поглиблення процесів націєтворення, побудови незалежної національної демократичної держави в Україні, тому турбота про розвиток та утвердження української мови як мови державної має бути визначальною і в державній політиці, і в житті української спільноти. З огляду на це учасники прийняли Ухвалу, визначивши як першочергові такі напрямки: 1. Створити Всесвітню Раду з питань української мови на основі діяльності Міжнародної асоціації «Україна та світове українство», провідних науковців і освітян українознавчого спрямування. Визначити статус Всесвітньої Ради як координаційного органу збереження та розвитку

української мови в Україні та світі. Діяльність Всесвітньої Ради законодавчо узгодити з діяльністю центральних органів влади України у сфері мовної політики. Забезпечити неухильне виконання статті 10 Конституції України. Домогтися вироблення програми державної мовної політики з належною увагою до української мови як основного чинника єднання народу, суспільної комунікації та базового феномена національної культури.

2. Внести доповнення до Закону про адміністративні правопорушення, передбачивши відповідальність за порушення чинного мовного законодавства.

3. Звернутися до Президента України та Верховної Ради з запитом щодо спроб скасування Закону України «Про ведення судочинства українською мовою», яке намагаються нав'язувати антиукраїнські сили в Парламенті та політичні партії й організації антиукраїнського спрямування, та заходів по їх нейтралізації.

4. Кабінету Міністрів України створити Державний Комітет з питань мовної політики, поклавши на нього обов'язки контролю за дотриманням чинного мовного законодавства та належного функціонування державної мови в усіх сферах життєдіяльності суспільства.

5. Повернути в загальноосвітні школи України предмет українознавство як обов'язковий для вивчення у всіх класах.

6. Провести порівняльний аналіз представництва в системі освіти державної української мови і української літератури згідно з Європейським освітнім стандартом викладання державних мов у системах освіти незалежних суверенних держав, членів Європейської співдружності.

Світлана Яременко

Ангеліна Пономаренко